

En museal jordomseiling

Som det meste annet er også kunsten blitt globalisert. Publikum stiller større krav og har fått mer sofistikert smak.

Utenfor allfarvei ligger mange nye kunst-opplevelser og venter, som for eksempel på disse førsteklasses museene.

Lora Saraslan
Kunsthistoriker og kurator

Bankene herter

Det er alltid frisktende å stå i hjel en dag på *Louvre*, *Tate Modern* eller *MOMA* hvis man er så heldig å ha en langhelg i Paris, London eller New York.

Men man kan ofte føle seg totalt utslitt etter å ha pløyd seg vei gjennom folkehavet mens man kaster halvt paniske blikk på rekke etter rekke av bidrag til den klassiske kunstkantson. Malerene kjemper man ofte godt til fra før, og man vet samtidig at man ikke kommer til å rekke over mer enn en brøkdel.

Dagcyklopediske museer, som det bejublete nyåpnede *Nasjonalmuseet* i Oslo, er selvsagt vel og bra. Men kunstverdenen der ute byr

Musée Carnavalet Paris, Frankrike

Se for deg en **institusjon** som bringer glimt av Paris fra yngre steinalder, sammen med sengen som *Marcel Proust* lå i da han skrev «*À la recherche de temps perdu*». Musée Carnavalet, som ligger midt i den historiske bydelen Le Marais, har alltid vært et eksentriske, nærmest snodige sted.

Bymuseet åpnet i 1860 og er med det byens eldste. Siden da har det vokst sakte, men sikkert, dog ikke etter noen tydelig plan, noe som kanskje forklarer stedets evne til stadig å overraske og inspirere. Den besøkende entrer gjennom en hall full av livlig symbolisme i form av butikkskilt fra forskjellige århundrer. I kjelleren vises gjennomsnittet – blant annet noen eldgamle tekanoer – fra den opprinnelige bydamningen, som lå på Sennens venstre bredd.

Så beveger vi oss lagvis oppover i historien, forbi revolusjoner og kaiserlige regimer på 1700- og 1800-tallet, til Prousts seng, som – med sine ydysolerte vegger, og dagligdags gjenstander (en kam, en notisbok) – tvinger som innkapslet tid.

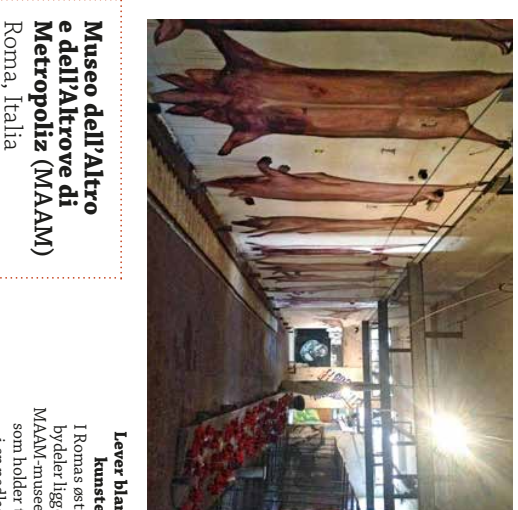
Av nyere bidrag finner vi *Judy Blum* og *Nil Väkters* «Paris Ville Lumière» (Paris, City of Light) fra 1974, en videoinstallasjon med klipp fra alle byens arrondissemener. Her er også antre for togtrafikk, fra terrorangrepet i 2015, brannen i Notre-Dame i 2019, og byens første pandemistengning i 2020. Musée Carnavalet er et levende bymuseum og et eksempel til etterfølgelse.

Mangfoldig og overraskende

Musée Carnavalet, det gamle bymuseet i Paris, har akkurat gått gjennom en fem år lang renoveringsplan, der norske Snøhetta har spilt en nøkkelrolle. Det er et eksentriske bymuseum som blant annet huser sengen *Marcel Proust* lå i da han skrev «*À la recherche de temps perdu*».

Foto: Carlie Warner og Pierre Antoine

Museo dell'Altro e dell'Altro di Metropolit (MAAM) Roma, Italia

På «**Museet for Den andre og Andre steder**» er det ingen lange køer eller sikkerhetsvakter, ei heller noen renssanseresitere eller historisk glød fra Den øvrige stad. MAAM, som museet kalles, ligger i en nedlagt salarfabrikk et sted i Romas østre forsteder, men det huser ikke bare moderne kunst. Kanskje viktigere: også rundt 200 husokkuperanter, med familier. Disse menneskene er kommet fra mange forskjellige steder i verden på leing etter et bedre liv. Nå bor de omgitt av en rekke kunstverk, som de beslytter og selv blir beskyttet av.

På denne måten er MAAM blitt et av Romas viktigste sentre for samtidskunst, med veggmalerier, innrammet kunst og installasjoner utfort av mer enn 300 gatekunstnere fra hele verden. Mange av dem har innkopportet slaktervirksomheten som tidligere holdt til i bygningen, i verkene sine, eller de har hentet inspirasjon fra dagens beboere, og fått opp tenner som rasisme og diskriminering.

Etrom som ble brukt til å få dyveskrotter, er for eksempel utstyrt med et gressgass veggmaleri som foreslirer gresskadavre på kok. Bur til husdyr er omgjort til installasjoner som viser livet til migranter og fanger, mens de store gulvflatene i fabrikkens brukes som leksplass for barna.

Det som gjør MAAM unikt, er at kunsten i seg selv gir nytt liv til migranternes siden okkupasjonen teknisk sett er ulovlig, mens verkene tilstedeværelse tillater dem å fortsette å bo der uten innblanding fra myndighetene. Kunst kan redde liv!

Foto: MAAM og Lora Saraslan

Lever blant kunsten

I Romas østre bydel ligger MAAM-museet, som holder til i en nedlagt salarfabrikk. Bygningen huser rundt 200 husokkuperanter som deler sitt bo-område med en rekke moderne kunstverk utfort av samtidskunstnere fra hele verden. De oppholder seg teknisk sett ulovlig i bygningen, men kunstens tilstedeværelse beskytter dem.

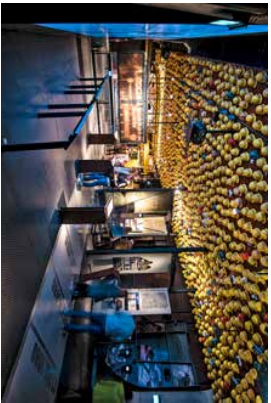
European Solidarity Center
Gdansk, Polen

I august 1980 gikk arbeiderne ved Polens største skipsverft i Gdansk, til streik med krav om økt frihet og flere rettigheter. Under ledelse av Lech Walesa klarte de å etablere fagforeningen Solidarnosc (Solidarros), som var den første lille sprøkket i Jerntappet, og som endte med at hele Østblokken – med sitt kommunistiske system – denses i bakken.

Ved siden av verftet finner man i dag et museum, The European Solidarity Center, som åpnet i 2014. Det er viet til den polske fagforeningen og andre østeuropøiske

opposisjonsbevegelser. På plassens utenfor står det to enorme kors til minne om de fjerne arbeiderne. Og fortellingen som legges frem på innsiden, er en fascinerende gjengivelse av det rutinemessige livet på verftet, med stempplingsur, diverse verkøy og 2000 gule hjelmer festet til taket. Et banner med påskriften «Arbeider i alle fagkikker, foren dere!» og to treplater med de streikendes krav er av Unesco blitt erklært som en del av menneskehetens felles kulturarv.

Menn museet favner bredere: Polens mørke fortid vises gjennom fengselsceller og de fornnne butikkhyllene som illustrerer systemets tilkorrkommenhet. Denne historien ender imidlertid godt, slik en gjenskapelse av det runde bordet som ble brukt i forhandlingene mellom myndighetene og Solidarnosc er en del av.

Men det er opp til den besøkende å vurdere om denne konflikten er noe som hører fortiden til.

Unesco-listet kulturarv Den løyn-fallende bygningen, med sine rustrode stålpilarer som ligner på skipskrog, rommer en rekke kjente historiske objekter knyttet til Solidaritetens virksomhet. Den ligger rett ved siden av det berømte skipsverftet i Gdansk, der streikene som etter hvert skulle føre til Jerntappets fall, begynte.

Foto: Grazyna Wiering og David Unkenisch

Museum of Cycladic Art
Athen, Hellas

Grekke oase Sentralt i Athen ligger en bygning i nyklassisistisk stil som huser 3.000 gjenstander fra den kykladiske epoken, i kombinasjon med moderne, internasjonal kunst av førsteklasses kvalitet. Bygningen i seg selv er modernisert og er en virkelig oase i storbyen.

Foto: Museum of Cycladic Art

I det krystalline Egeerhavet, mellom Hellas og Tyrkia, ligger rundt regnet 220 ganske små øyer, kalt Kykladene. Her, bakt av solen og mildnet av havet, lå hjemmet til den kykladiske sivilisasjonen, som kan dateres tilbake til den senere neolittiske epoken i det fjerde århundre før vår tidsregning.

Blant de kunstneriske relikviene fra denne nøkulturen finner vi en rekke statuer – lyttel for sin symmetri. De er av mer eller mindre nakne skikkelser, lokale idoler hugget i den stedlige, hvite marmoren. Disse ikoniske, men gåtfulle figurene har vært en kilde til fascinasjon og inspirasjon for en rekke karoniske kunstnere opp til vår tid.

Den største samlingen av disse verkene kan i dag ses i Museum of Cycladic Art – en av Athens vakreste 1800-tallsbygninger i nyklassisistisk stil. Den ligger sentralt i den grekiske hovedstaden, men tiltrekker seg betydelig færre turister enn Parthenon og Pnaxa. Selve museet, som åpnet i 1986, har ekspansert, og hovedbygningen er en imponerende moderne konstruksjon i glass og stål, mens veggene er holdt i havets blå farge.

De 3000 unike, antikke gjenstandene bringer oldtidens tradisjoner og stikker til live igjen. De illusjonerer dagliglivet slik det var for dattidens kvinner og menn, deres aktiviteter, menner og utenfor hjemmets fire vegger.

Også en rekke moderne kunstnere har vært utstillt her, som Salvador Dalí, Pablo Picasso, Louise Bourgeois, Sarah Lucas og Ai Weiwei, så dette museet er levende på alle måter.

Museum of Islamic Art
Doha, Qatar

IM, Pei er mest kjent for å stå bak den kontroversielle pyramiden på plassens uterom Louvre. Det som skulle til for å lokke den kinesisk-amerikanske arkitekten ut av pensjonistlivøvelsen, var ett enkelt prosjekt: Museum for Islamic Art i Doha i Qatar.

Museet, et arkitektonisk smykke som kombinerer islamske tradisjoner med moderniteten, sto ferdig i 2008, da Pei var 91 år gammel. Ifølge IM, Pei selv, er det inspirert av Ibn Tulun-moskeen i Kairo, som (sin opprinnelige form) er byens eldste, og – i det ytre – også den største.

Museet i Doha, plassert på en kunstig halvøy, er oppført i en kremfarget kalkstein som fanger opp endringene i fargeskiftet fra solen, som er evig til stede. På innsiden domineres det av en stor glassvegg som vender seg ut mot den travle bukten og Den perisiske gulf.

Den panarabiske utsikten er et under i seg selv og får det til å virke som om museet ligger på vannet. En oculus (okkørsens øye) øverst i atriet fanger sollyset og reflekterer det videre som varierende mønstre inn i den fastferte kuppelen – et ytterligere eksempel på et perfekt desillat av islamsk byggeskikk.

Samlingen består i seg selv av en rekke mesterverk som forteller en samlet historie om islamsk kunst – keramikk, smykker, tekstil og glass – fra tre kontinenter fra det 7. århundre helt frem til i dag.

Islamsk skjønnhet Blant høydepunktene i flotte Museum for Islamic Art i Doha finner vi en vakker kaffekoppholder (zarf) fra Tyrkia (1800-tallet), ornamenter med håndkuttete og slipete diamanter og rubiner, og en usmykket bok kalt Shahnameh («Kongens bok») fra 1583, som forteller historien til det pre-islamske Sørperserriket. Selv historien ble skrevet ned for rundt tusen år siden og besto av mer enn 50 000 vers.

Foto: Lara Sarashian

En museal jordomseiling

Oase i sentrum Nasher Sculpture Center i Dallas i USA er tegnet av Renzo Piano i samarbeid med landskapsarkitekten Peter Walker. Blant de mest kjente skulptørene som er utsifli, kan man finne Picasso, Giacometti og Rodin.

Foto: Tim Huserler og Carolyn Brown

Nasher Sculpture Center Dallas, USA

Veiana, bilene, bifilene ... alt er større i Texas, siels det. Men selv om Nasher Sculpture Center ikke er verdens største samling i sitt slag, så er det likevel blitt et globalt sentrum for moderne skulptur. Museet, som åpnet i 2003, ligger i hjertet av Dallas Arts District og huser mer enn 300 mesterverk som opprinnelig beramt seg i privat eie, nærmere bestemt hos Raymond og Patsy Nasher.

Paret hadde over lang tid tilegnet seg en omfattende samling skulptur av samtidskunstnere som Constantin Brancusi, Alberto Giacometti, Barbara Hepworth, Henri Matisse, Joan Miró, Henry Moore, Pablo Picasso, Auguste Rodin og Richard Serra – og samlingen fortsetter å vokse og utvikle seg.

Det er den verdenskjente italienske arkitekten Renzo Piano – som også står bak Astrup Fearnley-museet i Oslo – som har designet den elegante bygningen. Samarbeidet med landskapsarkitekten Peter Walker har gjort museet og hagen rundt til en oase midt i Down-town Dallas.

Museet viser roterende utstillinger bestående av verk fra dets egen samling, Nasher Collection, i tillegg til karaktære verk fra andre museer og private samlinger.

Edo-Tokyo Museum Tokyo, Japan

The Tokyo Metropolitan Edo-Tokyo Museum er et museum som viser to byer over tre tidsperioder: fortidens, nåtidens og framtidens japanske hovedstad. Utformingen er som en moderne modell av en tradisjonell-lagebygning opphøyet på styler, og har siden oppføringen i 1973 vært et kjært landemerke og en populær turistattraksjon i stobyen.

Den permanente utstillingen er delt opp i to: først Edo, den gamle hovedstaden i shogunatet, og dernest overgangen til Tokyo, som i dag er verdens største by. De besøkende kan se en rekke fantastiske, ofte originale gjenstander – skip, broer, hus, butikker, slott og helligdommer – i full størrelse, slik at man får følelsen av å befinne seg i den virkelige byen som den var, med dets gater, hus, teatre og skoler.

Man får innblikk i folks liv som håndverkere, bønder, kokker, kabuki-skuespillere (som fremdeles er populære), kurtsatser og geistreier. Men livet er ikke alltid bare den daglige dømt, og utstillingene viser også effekten av naturkatastrofer og menneskelige tragedier som har rammet byen, som flom, branner, epidemier og jordskjelv, i tillegg til krig og bombeangrep. Når del moderne Tokyo åpenbarer seg, blir det flere modeller man kan interagere med, blant dem en ambulerende sushi-kiosk man kan dra rundt på. Vel bekomme!

Overgangene En av de mest spektakulære objektene man kan få se på Edo-Tokyo-museet, er en replika av broen Nihombashi, som ledet inn til den gamle hovedstaden Edo på 1600-tallet. Foto: Getty Images

En museal jordomseling

Det stråtige Tretyakov-galleriet Moskva, Russland

Kke langt fra Kreml, i den gamle bydelen Zamoskvoetsje, ligger et av verdens flotteste museer, nemlig Tretyakovgalleriet. Fordelt på to bygninger omfatter det mer enn 180.000 kunstverk med en vidssom spennvidde: fra det 11. til det 20. århundret. Blant de mest kjente russiske kunstnerne finner vi Vasilij Kandinskij, Marc Chagall og Kasimir Malevitsj – mannen bak det berømte «Svart firkant» fra 1915.

Videre finnes det en rekke annen nyklassisisme, konstruktivismen og ikke minst sosialrealismen, som – med sitt grunnleggende optimistiske budskap – utøver på 1920-tallet skulle bli det kommunistiske Sovjets offisielle kunstreining. Mer de besøkende blir også presentert for fotografer, installasjoner og konseptkunst fra 1950-tallet, som beoer en ny epoke i sovjetidens kunst.

Galleriet er oppkalt etter handelsmannen Pavel Mikhailovitsj Tretyakov, som samlet kunst i flere tiår før han donerte det hele til den russiske nasjonen i 1892.

Noe av det mest fascinerende med museet er nok fasaden, tegnet av en annen kunstner, Viktor Vasnetsov, i en eventyrlig stil inspirert av romantikken. De forskjellige bygningene som huser Tretyakov-galleriet er en praktfull samling varert kunst som man ikke burde gå glipp av, men som med krigen i Ukraina, nå dessverre er tilnærmet utilgjengelig.

Museum Ons' Lieve Heer op Solder («Our Lord in the Attic Museum») Amsterdam, Nederland

Et sted i Amsterdams

Red Light District, ligger en bortgjemt juvel i form av et unikt beovert hus fra 1600-tallet. Bak fasaden skjuler det seg et museum: Museum Ons' Lieve Heer op Solder – eller «Our Lord in the Attic Museum» – er også kanalbyens mest berømte private kirke.

Utenfra ser det «bare» ut som enda en av de vakre bygningene i området, men når man er kommet inn, åpner det seg først et hjem med stue, kjøkken og soverom møblert i original historisk kontekst, før man – via en bratt og trang trapp – kommer til den virkelige skatten: en hel kirke på loftet.

Eieren av bygningen, en fremgangsrik handelsmann, føyet sammen flere loftstrøm som tilnærte tre forsyeliger bygninger, for å skape en katolsk kirke. På dette tidspunktet – året var 1633 – var det nemlig kun tillatt med gudstjenester i den etonerte tradisjon. «Discrete» katolske messer ble likevel tolerert, så lenge det drakte penger i kassen. Resultatet var at flokker av troende kjerne seg opp de smale trappeene helt frem til 1887, da forbudet ble opphevet, og det ble bygget ordentlige katedraler. Da ble loftskirken omgjort til et museum, faktisk byens nest eldste, kun oerogått med noen få år av det destruktive mer berømte Rijksmuseum.

Både inn- og utvendig er bygningen – som ligger vakker til ved en av byens eldste kanaler – et eksempel på den like arkitekturen som forbindes med datidens katolske byggeskikk.

Nærmere Gud Den bortgjemte «loftskirken» i Amsterdam er et monument over katolisismens økende betydning i byen på 1700-tallet, også innen arkitektur. Det nylig renoverte interiøret inkluderer et kirkeorgel fra 1794.

Foto: Milan Bronkhorst

En museal jordomseiling

Troja i fire etasjer
Fra taker på Det trojanske museet, ikke langt fra Istanbul, kan man skue ut over det anatolske landskapet der den trojanske krigen – Høige Legenden – ble utførelst for over 3000 år siden.
Foto: Ernie Dorer og Murat Garmen, Yarı Mimarlık Troja Museum

Det trojanske museum

Ezine, Çanakkale, Tyrkia

Alle glemmer vel til uttrykket «den trojanske hest», som er brakt inn i vår felles kulturelle fantasi gjennom Homers store epos «Iliaden». Men ikke så mange vet at Troja, stedet for den store krigen som omtales i verket, er et faktisk sted i Çanakkale-provinsen i nordvestre Tyrkia. Her finner vi også Det trojanske museum, som åpnet i 2018, hvori denne oldtidshvengens historie fremmes i lagvis med gjenstander fordelt på syv forskjellige seksjoner.

Museet ligger 800 meter fra stedet for de arkeologiske utgravningene av Troja, som kan dra veksel på en 4000 år gammel historie med skiftende sivilisasjoner. Omgitt av Anatolias fruktbare land viser museet denne kulturelle og historiske arven i all sin prakt. Selve arkitekturen er inspirert av stedets arkeologiske status. Den er utformet i en løynfaldende kubeform, kledd i en type forhandsutsett stål (corten) som binder fortiden sammen med fremtiden.

Den minimalistiske utformingen lar den besøkerne tre inn i kuben via en vid rampe, og på denne måten legger man det trojanske landskapet bak seg til fordel for de jordfargede utstillingslokalene inni. De fire etasjene er fordelt på temaene trojansk kultur, Troja i bronsealderen, Troja og Iliaden i klassisk tid og Trojas arkeologiske historie.

Museet er omgitt av en tidløs olivenlund og er utstyrt med en takterasse hvorfra man kan beseke det klassiske landskapet som i så lang tid skal ha blitt tjennskt av en neddøds stillingskrig, all på grunn av Helenas blendende skjønnhet.

Røft uttrykk MASP regnes som en av de viktigste kulturstruksjonene i Latin-Amerika, og et av de viktigste eksemplene på Brasils rike arkitektoniske arv innen modernismen. Den røffe, behandlede fasaden er brakt i harmoni med helheten, som uttrykkes i letthet og transparens. Bygget er tegnet av Lina Bo Bardi. Foto: MASP

Museu de Arte de São Paulo

São Paulo, Brasil

São Paulos kunstmuseum, kalt MASP er et landemerke i byen og et synbol på brasiliansk arkitektur. Det blir (med god grunn) regnet som den viktigste samlingen av europeisk kunst på den sydlige halvkule, samtidig som det er eier av over 11 000 kunstverk fra Latin-Amerika, Asia og Afrika.

Museet ble grunnlagt av forretningsmannen Assis Chateaubriand så sent som i 1947, og flyttet til dagens lokaler i 1968. Bygningen er tegnet av italienskfødt Lina Bo Bardi, som i dag regnes som en mester innen brasiliansk modernisme. Den er konstruert slik at det ser ut som den «henger» på fire massive, løynfaldende røde piller, med en stor, offentlig plass rett på undersiden. Selve utstillingsrommene anses som skolelærende og inkluderer en rekke stafifler laget av glass.

I hovedgalleriet blir verkene fremvist på hengende strukturer og glasspaneler i stedet for vegger. I sin mangfoldighet viser museet fram den unikt sammensatte, kpopyfoniske arven som preger de latinamerikanske landene, samlet rundt den felles nasjonale fortellingen.

Constitution Hill

Johannesburg, Sør-Afrika

Hva har Mahatma Gandhi, Nelson Mandela og Oliver Tambo til felles, foruten sin felles drøm om frihet? Alle disse tre ble – i likhet med Winnie Madikizela-Mandela, Joe Slovo, Albertina Sisulu (og mange tusen til) – på et tidspunkt holdt fengslet i Det gamle forret (Old Fort), tilknyttet Constitution Hill i Johannesburg i Sør-Afrika. Hovendbygningen huser i dag landets høyeste rettsinstans, men det tidligere militære forrett er omgitt til et levende museum som forteller om Sør-Afrikas dramatiske reise mot liberaltstyre. I den tiden det ble brukt som fengsel, slet man med dårlig hygiene og stor spredning av sykdommer. Problemene bare økte da fengselet ble overflyttet i apartheidperioden fra 1948.

Fengselet ble stengt i 1983, og bygningen forfalt en stund, men ble satt i stand og til slutt gjenåpnet i 2004. Det gamle forrett, som ble bygget i 1853 for å beskytte byen, museet med tiden også et kinnelengsel, der hvite og svarte kvinner sortet sammen (ofte med sine små barn), og den beryktede flyven «Klumber 4», der knatte menn som Mahatma Gandhi sortet under forferdelige forhold.

I tillegg til å være et monument over selve fengselet, arrangeres i dag både kunst- og fotografistillinger, og museet har en oppsiktsvekkende god permanent samling.

Totallt sett fungerer stedet som en påminnelse om Sør-Afrikas transnatiske kamp mot seier, men også om at dette ikke bare er en nasjonal, men en menneskelig kamp.

For å si det med Mandelas egne ord: «Ingen har virkelig kunnskap om en nasjon før den har studert dens fengsel».

Traumehandling Constitution Hill Museer i dag Sør-Afrikas høyeste rettsinstans, men innholder også et museum som viser frem forholdene i det tidligere så beryktede fengselet som lå her under apartheid. I dag er det også kunstutstillinger i museet. Foto: Getty Images

Om artikkelforfatteren: Kunsthistoriker og Kurator Lora Sarašan underviser ved Universitetet i Amsterdam. Hun er medlem av International Association of Art Critics (AIAC) og nasjonal representant i European Museum Forum (EMF) for Tyrkia.